

Vajúdó vizek

A száraz, gyakran kellemetlen tények időszakát éljük. Mit mondanak a tények a Dunántúli-középhegységről, gazdasági és környezetvédelmi ellentmondásaink e jellemző színteréről?

A megbillenő mérlegről kell elsősorban szólnunk. A Dunántúli-középhegység természeti kincsekben és tájképi szépségekben, történelmi emlékekben, a kultúra, az idegenforgalom, a gyógyászat szférájában egyaránt kiemelkedő. Ami még ennél is kiemelkedőbb: a terület igénybevétele, nagyfokú terhelése. A bauxit és a mangánérc, a barnaszén mellett itt van a tapolcai és a józsefvárosi barlang, a hévízi és a tatai tó, a környezetvédelem mintaterületei, a Magas-Bakony és a Tihanyi-félsziget, a budai-pilisi-gerecsei-vertesi tájvédelmi körzet, az arborétumok, a Káli-medence, mind itt „torlódnak egymásra”, s a lista ezzel korántsem teljes.

Mérleghiány

Ez a sok gazdagság egy ideje „nehezen túri” egymás közelségét.

Nézzük az ellentmondásokat. Tagadhatatlan, hogy a szén- és bauxitbányászat, valamint a mellé telepített feldolgozóipar lassan egy évszázada húzóereje a térség gazdasági és társadalmi fejlődésének. Mostanra viszont új helyzet alakult ki.

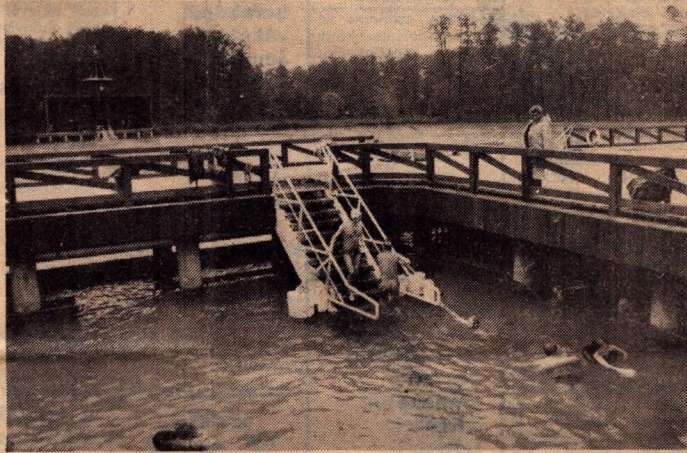
A szén- és ércvagyont egyre nagyobb mélységből kell felhozni, ami roppant mennyiségű karsztvíz kiemelését követeli meg. (Egy tonna barnaszén mellé 6–10 köbméter.) Ennek következtében a Dunántúli-középhegység karsztvízháztartása mérleg-hiányossá vált. A kifejezés bürokratikus, viszont pontos. A térség termálvizigieit jó ideje korlátozni kell, a világviszonylatban egyedülálló tapolcai tavasbarlang öt éve kiszáradt, az esztergomi és a budapesti langyos források sora apadt el.

Ezek a tényezők szinte csak „körítik” a hévízi tó és a tapolcai Öreg-tó kibontakozó katasztrófáját.

Az 1959-től ugrásszerűen megnövelt karsztvízkiemelés következményeként Hévíz közvetlen térségében az eredeti karsztvízszint mintegy két métert süllyedt. 1969–74 között a tó forráshozama 50 százalékkal csökkent. Az eddig észlelt minimum — az 1984 szeptemberében mért 293,25 liter másodpercenként — óta a nyirádi vízemelés csökkentésének hatására csekély hozamnövekedés mutatkozik, de a helyzet kritikus.

A tatai tó hasznosításának ügyét az OVH elnöksége, az MSZMP Komárom Megyei Bizottsága és a megyei tanács vezetői 1969. február 13-i egyeztető tárgyalásukon „sínre tették”. Az akkor kibocsátott nyilatkozatban áll: „A tatai nagytavat és annak környékét az üdülés és a sportolás szolgálatába kell állítani. Minden másfajta hasznosítást ennek a célnak kell alárendelni.” 1972-ben, 1983-ban és 1984-ben további magas szintű megbeszélések és részletes tanulmánytervek készültek a témakörben.

A tatai tó ez évtől már alkalmatlan a fürdésre. Az üdülés, a sport, az idegenforgalom e kiemelten fontos területe súlyos állapotban van.

Novemberi hangulat Hévízen

Hadobás Tibor felvétele

Az ellentmondás nyilvánvaló: az ásványi vagyon hasznosítása népgazdasági érdek, de ez az érdek ugyancsak fontos népgazdasági és társadalompolitikai érdekeket veszélyeztet.

A mérleg napjainkra erőteljesen megbillent.

A mit áldozunk fel, miért? kérdést nem kerülhetjük meg.

A térségben kitermelhető szén minősége nem a legjobb, az utóbbi években fűtőértékük folyamatosan csökken. Nőtt viszont a hamu- és a kén-tartalom. Mindezt veszélyezteti a Helsinkiben vállalt kén-dioxid-kibocsátási kötelezettségünk teljesítését, a pernye, a hamu, a salak elhelyezése pedig növeli az erőművek és a kommunális hulladékgyűjtő vállalatok költségeit.

Elapadt források

Az Ajka—II. szénbánya megnyitása különösen súlyos veszélyt jelenthet a hévízi tóra. A nyirádi bauxitbányászat befejezése után a további évtizedekre akadályozná a tavat veszélyeztető, úgynevezett depressziós tölcser visszatöltődését, a víz-háztartási egyensúly helyreállítását. A Magyar Alumíniumipari Tröszt erőfeszítései a hévízi tó megmentésére nem jelentéktelenek (a forrásbarlang közvetlen megszivattyúzása, a tóvízszint csökkentése, biztonsági tartalékok beszerzése távolabbról), de eredményességükre nincs biztosíték. S amennyiben nem hozták meg a várt eredményt, a nyirádi bauxit-kitermelés és az Ajka—II. bánya megnyitása pótolhatatlan nemzeti kincsünket teheti tönkre.

Azt most már egyetlen szakember sem vitatja: karsztvizeink értékelése gyerekcipőben jár. Nincs elfogadható módszerünk a karsztvíz és mondjuk, a bauxit hasznának tudományosan elfogadható összevetésére. A kitermelhető és értékesíthető ércvagyon reálköltségénél nem vették figyelembe azokat a potenciális károsodásokat, amelyekkel a bányászat jár, és amelyeknek a hozamcsökkenésén túl most már a karsztvíz elszennyeződése is tényezője.

Egyszerűen nincs átfogó vízügyi politikánk a karsztvíz minőségének védelmére. Egyik legsúlyosabb gondunk ez. Elég, ha csak Hévíznél maradunk. A természet megismételhetetlen, előállíthatatlan csodája. Különleges gyógyhatását annak köszönheti, hogy a mélyből feltörő

termál- és a magasabban fakadó karsztforrások vize keveredik, s az eszményi hőmérsékleten túl a kálium, a szilícium, a lítium, a kalcium, a magnézium pótolhatatlan gyógyászati bázist képvisel. A tó különleges szépsége pedig semmiféle mesterséges objektummal nem pótolható.

A megoldás lehetősége

A Dunántúli-középhegység térségét eddig ért károk és veszteségek köre, mértéke ma még meg sem határozható, miután az eredeti állapotra vonatkozóan sincsenek megfelelő ismereteink. Az eredeti ökológiai állapot már nem rekonstruálható. S Hévíz és Tata — sajnos nem minden. A dorogi és tatabányai karsztvízkiemelés következtében elapadtak a tatai langyos források, a dunaalmási és esztergomi források, a Hungária-, Gülbaba-, Musztafa-, Mátyás- és a Beatrix-forrás. A hidrogeológiai vizsgálatok azt mutatják, hogy az új bányák vízkivétele együttesen meghaladja a térségben vízgazdálkodásilag engedélyezett határt, és így veszélyezteti a fővárosi hévízforrások jelenlegi üzemét.

Idézem a VITUKI 1984-es tényfeltáró dokumentumát: „A veszélyesnek tekinthető, rendkívül feszített-behatárolt vízkészlet-gazdálkodást követelő időszak (kb. 35 év) önmagában is kételyeket ébreszt az eddig előirányzott egyoldalú védelmi intézkedésekkel (vízhözam-korlátozások, visszatáplálás) szemben.”

Hogy ebben a nagy fontosságú témában milyen szellemen kell tárgyalnunk és lépniünk, arról külön kikérjük Ábrahám Kálmán véleményét. Az államtitkár válasza tömören ennyi:

— A legfontosabb, hogy — a komplex hatásvizsgálatok végeztén, azok eredményeire alapozva — végre legyen átlásfoglalás a hosszas bizonytalankodás után. Tárjuk fel a tényeket, és közös gondról lévén szó, a bizalmatlanság árnyékától is szabaduljunk meg. A komplexitás, a hit a megoldás realitásában, az őszinteség — csakis ezek a tényezők garantálhatják a tárgyalás hatékonyságát. Csakis ebből meríthetünk az eddigieknél több cselekvőerőt, ez a szellem szabadíthat meg bennünket attól a tehetetlenségérzéstől, ami, miután a bajt előidéztük, bénítóan hatott...

Baróti Szabolcs